

UOT 78.03

MUSTAFA MƏMMƏDOV***NƏRİMAN MƏMMƏDOVUN BƏSTƏKARLIQ FƏALİYYƏTİ VƏ
YARADICILIQ İRSİ**

Məqalədə bəstəkar Nəriman Məmmədovun həyat və yaradıcılığı, bəstəkarlıq uğurlarından bəhs olunmuşdur. Burada bəstəkarın yazdığı simfoniya, suitalar, musiqili komediyalar, fortepiano üçün yazılmış konsertlər geniş formada izahlı olunmuşdur. Bəstəkarın yaradıcılığında folklorşünaslıq fəaliyyəti onun əsərlərinə yeni nəfəs vermişdir. Bu da ona nümunədir ki, bəstəkarın müxtəlif musiqi janrlarını əhatə edən yaradıcılıq irsi çox zəngindir.

Açar sözlər: *Musiqi yaradıcılığı, bəstəkar fəaliyyəti, simfonik poema, kamera orkestri, folklor.*

Nəriman Məmmədov 1927-ci il dekabr ayının 28-də Naxçıvan şəhərində anadan olub. Kiçik yaşlarından musiqinin vurğunu olmuşdur. Dahi bəstəkar Nəriman Məmmədov Naxçıvan şəhərdəki uşaq musiqi məktəbinin tar sinfini bitirdikdən sonra Asəf Zeynallı adına musiqi məktəbində nəzəriyyə şöbəsində təhsil alıb.

O, Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında 1951-1956-cı illərdə musiqi nəzəriyyəsi, 1956-1961-ci illərdə isə bəstəkarlıq ixtisasları üzrə ali musiqi təhsili almışdır. Nəriman Məmmədov bu illərdə Xalq Çalğı alətləri üçün "Suita"sını bəstələyir. Suita görkəmli bəstəkar və dirijor Səid Rüstəmovun rəhbərlik etdiyi xalq çalğı alətləri orkestrinin ifasında səslənmişdir.

Nəriman Məmmədovun milli musiqi mədəniyyətimizdə özünəməxsus yeri vardır. Onun yaradıcılığı musiqisevərlər tərəfindən rəğbətlə qarşılır. Bəstəkarın müxtəlif musiqi janrlarını əhatə edən yaradıcılıq irsi çox zəngindir.

Bəstəkar Nəriman Məmmədov yeddi simfoniyanın müəllifidir. Bunlardan ikisi proqramlı əsərlərindəndir. 3-cü simfoniya orqan üçün yazılmış və Riqada müvəffəqiyyətlə səslənmişdir.

Bəstəkar iki baletin, üç musiqili komediyanın, iki müziklin, yeddi instrumental konsertin, üç oratorianın, üç kantatanın, 25-dən artıq dram tamaşasına yazılmış musiqinin, 300-dən artıq mahnı və çoxlu sayda kamera-instrumental əsərlərin müəllifidir. Onun yeddi konsertindən dördü fortepiano ilə simfonik orkestr, 7-ci konsert fleyta ilə orkestr üçün yazılmışdır. Forteplano üçün yazdığı konsertlərin ikisi Moskva radiosunun fondunda saxlanılır.

Səməd Vurğunun eyni adlı poeması əsasında yazılmış "Humay" baleti 80-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrında səhnə səhnələşdirilmişdir. "Humay" baletində muğamlarımızdan məharətlə istifadə edilmişdir. Respublikanın xalq artisti Cövdət Hacıyev "Nəriman Məmmədov Humay ilə balet tariximizin yeni parlaq səhifəsini açdı" fikirlərini vurğulamışdır. Maraqlıdır ki, baletin klaviri Moskvada çap edildi.

Bəstəkarın yaradıcılığında instrumental musiqi müxtəlif janrlarla təmsil edilir. Onun xüsusilə proqram xarakterli simfoniya – Hüseyn Cavidə həsr olunmuş IV simfoniyası, Xocalı faciəsinə həsr olunmuş VII simfoniyası və "Fərhad və Şirin" poeması diqqətəlayiqdir.

Nəriman Məmmədov Hüseyn Cavidin "Şeyx Sənan" baleti üzərində işini başa çatdırmışdır. Musiqili komediyaları – "Altı qızın biri Pərisi", "Məmmədli kurorta gedir", "Qız görüşə tələsir" (Tofiq Bakıxanovla birgə) və eləcə də dördüncü musiqili komediya "Olacağa carə yoxdur" (Ramiz Abdullayevin librettosu əsasında) bəstəkarın uğurlarındandır.

Nəriman Məmmədovun instrumental konsertləri də musiqi ictimaiyyəti tərəfindən

maraqla qarşılıb. Onun fortepiano, skripka, tar, kamança və s. Musiqili orkestri ifaçıların repertuarına daxil olmuş və uğur qazanmışdır. Bəstəkarın yaradıcılığında mahnı və romanslar xüsusi yer tutur. Məhz elə buna görə də xalq bəstəkarını “lirik bəstəkar” adlandırmışdır. Bəstəkarın “Xumar baxışlar”, “Kaş səni görməyəydim”, “üzmə məni”, “Sənin eşqin” və s. lirik mahnıları öz səmimiyyəti ilə xalqın qəlbinə yol tapıb.

Nəriman Məmmədov bir neçə simfonik poema, kamera orkestri üçün pyeslər və instrumental əsər-kvartet, trio və sonata bəstələmişdir. Onun yaradıcılığında mahnı janrı da xüsusi yer tutur.

Bəstəkarın 700-ə yaxın mahnısı Azərbaycanın görkəmli müğənnilərinin, sənətkarlarının ifasında lentə yazılmışdır. Müəllif mahnılarının mətnləri üçün şairlərdən Rəsul Rza, Bəxtiyar Vahabzadə, Fikrət Qoca, Nüsrət Kəsəmənli, Musa Urud, Xuraman Vəfanın və digər dahilərin əsərlərinə müraciət etmişdir.

Bəstəkarlıqla yanaşı Nəriman Məmmədov folklorşünaslıq sahəsində diqqətəlayiq xidmətləri olan musiqiçidir. Hələ tələbəlik illərindən başlayaraq N. Məmmədov Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun əməkdaşı kimi çalışdığı dövrlərlə İnstitut əməkdaşları ilə birgə ekspedisiyalara getmişdir. Topladığı xalq yaradıcılığı nümunələrini öz əsərlərində istifadə etmişdir. Bəstəkarın bu sahəyə üstünlük verməsinə səbəb toplanan folklor nümunələri xalqımızın şifahi xalq yaradıcılığından, incəsənətindən və muqisi mədəniyyətindən xəbər verir.

Nəriman Məmmədov qırx ildən artıq klassik musiqi abidəmiz olan muğamların not yazısı və tədqiqi ilə məşğul olub. Bu illərdə onun respublikanın müxtəlif güşələrində topladığı xalq mahnıları və oyun havaları (Ə. İsadə ilə birlikdə hazırlanmış məcmuə) çap olunub.

Muğamın sirlərini bəstəkat görkəmli tarzən, pedaqoq, əməkdar incəsənət xadimi və əməkdar müəllim Əhməd Bakıxanovdan öyrənmişdir. Nəriman Məmmədov muğamlarımızın nota yazılmasında xeyli işlər görmüşdür.

Müxtəlif illərdə Əhməd Bakıxanovun ifasında “Bayatı-Şiraz”, “Şur” instrumental muğamları Moskvanın “Sovetski kompozitor” nəşriyyatında, Azərbaycanda “Rast”, “Çahargah”, “Humayun”, “Segah-zabul”, “Şahnaz” və “Rahab” instrumental muğamları nəfis şəkildə çıxmışdır.

Vokal dəstgah formasında partitura Bəhram Mansurovun və xanəndə Hacıbaba Hüseynovun, Yaqub Məmmədov və Bəhram Mansurovun ifasında çap olunmuşdur. Bu muğamlara zəmanəmizin ən görkəmli sənətkarları Qara Qarayev, Tofiq Quliyev rəylər yazmışlar. N. Məmmədovun işləmələri ilə İslam Rzayevin ifasında “Bayatı-Şiraz” dəstgahı, Zülfü Adıgözəlovun ifasında “Segah-Zabul” nota alınmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, bəstəkar tamaşaya qoyulmuş xeyli əsərə də musiqi yazmışdır.

1943-cü ildə Cəlil Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Dövlət Dram Teatrında musiqi rəhbəri kimi əmək fəaliyyətinə başlayan Nəriman Məmmədov 1946-1947-ci illərdə Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının xalq çalğı alətləri orkestrində çalışıb, 1947-1961-ci illərdə Asəf Zeynallı adına musiqi məktəbində müəllim işləyib. 1961-ci ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda elmi işçi və Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasında müəllim kimi çalışıb. Bəstəkar həmçinin Bakı Musiqi Akademiyasının xalq musiqisinin tarixi və nəzəriyyəsi kafedrasının professoru kimi fəaliyyət göstərmişdir.

Fəal musiqi xadimi kimi respublikanın mədəni həyatında yaxından iştirak edən Nəriman Məmmədovun əməyinin hər zaman yüksək qiymətləndirilmiş və ölkənin ən yüksək fəxri adlarına layiq görülüb.

Nəriman Məmmədov 2015-ci il aprelin 6-da vəfat etmişdir. Lakin onun səhnə əsərləri,

populyar mahnıları, kamera- instrumental əsərləri bu gün də ifaçıların repertuarında, radio və televiziya səsənir, xalqımıza bədii-estetik zövq verir, gənc nəsil bəstəkarların formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır. İnanırıq ki, xalqın ürəyinə yol tapmış bəstəkarın əbədiyaşar əsərləri daim dinləyicilərin qəlbini oxşayacaq, ürəklərdə incə, həssas duyğular yaradacaq, milli musiqi mədəniyyətimizin dəyərli nümunələri sırasında yer tutacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Bəstəkar Nəriman Məmmədov. 2017 Əcəmi 128 s.
2. Şərq jurnalı, "Нариман Мамедов-75".
3. Görkəmli bəstəkar Nəriman Məmmədov dünyasını dəyişib //525-ci qəzet.- 2015, 8 aprel.
4. Р. Фархадова, «Нариман Мамедов», Баку, «ИШЫГ», 1982.
5. Bəstəkar Nəriman Məmmədov //Xalq qəzeti.- 2017, 28 avqust.

*Naxçıvan Dövlət Universitetinin müəlimi
e-mail: mustafa-mamedov@inbox.ru

Mustafa Mammadov

Nariman Mammadov's composing activity and creative heritage

The article discusses the life and work of composer Nariman Mammadov and his creative achievements. Symphonies, suites, musical comedies and piano concerts written by the composer are explained in detail here. Folklore activity in the composer's work gave a new breath to his works. This is an example of the fact that the composer's creative heritage, which covers various genres of music, is very rich.

Keywords: *Music creation, composer activity, symphonic poem, chamber orchestra, folklore.*

Мустафа Мамедов

Композиторская деятельность Наримана Мамедова и творческое наследие

В статье рассматриваются жизнь и творчество композитора Наримана Мамедова и его творческие достижения. Симфонии, сюиты, музыкальные комедии и фортепианные концерты, написанные композитором, подробно объясняются здесь. Фольклорная деятельность в творчестве композитора дала новое дыхание его произведениям. Это пример того, что творческое наследие композитора, охватывающее различные музыкальные жанры, очень богато.

Ключевые слова: *Музыкальное творчество, композиторская деятельность, симфоническая поэма, камерный оркестр, фольклор.*

(AMEA-nın müxbir üzvü Ərtegin Salamzadə tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma:

İlkin variant 03.02.2020
Son variant 19.03.2020